جێندەر (GENDER)

وەرگێڕانی: شلێر ڕەشید

نە **مارکس** و نە ئەنگڵس بە ڕاشکاوی باسی جێندەریان نەکردووە بەو شێوەیەی کە لەلایەن زانستی کۆمەڵایەتیی مۆدێرنەوە خراوەتەڕوو، بەدیاریکراوی تەفسیرکردنی ئەو جیاوازییەی نێوان ژن و پیاو کە سەرچاوەکەی کۆمەڵگەیە، بەپێچەوانەی ئەوەی کە سرووشت داویەتی لە جیاوازی توخمدا. لەگەڵ ئەوەشدا هەندی لە کارەکان لە تەفسیرکردنی پێکهێنانی کۆمەڵایەتیی جێندەردا وەکو بەشداریکردنێکی کۆمەڵایەتی دەبینرێن.

مارکس و ئەنگڵس و زۆرێک لە مارکسییە کلاسیکی و ترادسیۆنییەکان وەکو "پرسی ژن" قسەی لەسەر دەکەن. بە شێوەیەکی هاوبەش زانیارییە کۆمەڵایەتییەکانی بۆرژوازی، نوێنەرایەتیی تاک لایان بەشێوەیەکی ڕەها نێرینەیە.

لای مارکس نێرینە، کرێکاری کرێگرتەیە.

هەندێ جار ئەمە شاراوەیە، بۆ نمونە، لە گریمانەی هەموو ئەوانەی بەبێ گەشتن بە سەرچاوەکانی بەرهەمهێنان دەبێت هێزی کاری خۆیان بفرۆشن لەبەرامبەر کرێدا. ئەمە ئەو ڕاستییە پشتگوێدەخات کە ئەوەی کاری ماڵەوە دەکات و کارەکانی ئەوەی تر هەڵدەسوڕێنێت کرێکارە، کەچی وەکو کرێکار نایەتە ژماردن، ئەوەش بە هۆکاری ئەوەی بەشێک نییە لە پرۆسەی بەرهەمهێنان. تاکو ئەو جێیەی کە مارکس دوو سیفەتی بەکارهێناوە بۆ پێناسەکردنی چینی کرێکار، بۆیە جێگا و ڕێگای ژنانێک کە پشتبەستوون بەسەرچاوەی مادیی کەسانی تر بە نارۆشنی دەمێنێتەوە.

لە شوێنانی تر بە ئاشکرا کاری پیاوانە ئیبراز دەکرێت و زەقدەکرێتەوە، بەم جۆرە بەهای هێزی کار دیاریدەکرێت، نەک تەنها لە ڕێی کاتی پێویستی کرێکارەوە، بەڵکو لە ڕێی بردنەرێوەی خێزانەکەشیەوە، هەروەها کاتێک ژنەکەی، یان منداڵەکانی بەکاردەهێنرێن ئەوا بەهای هێزی کارەکەی دابەشدەبێت بەسەر خێزانەکەیدا. بەوجۆرە هێزی کاری خۆشی کەم دەبێتەوە.

(سەرمایە١. بەشی١٥. لقی٣ "ئا ").

لەکۆتاییدا ژنان و منداڵانی لە خێزانی پرۆلیتاریا وەکو ئەندامی زیادە سەیردەکرێت بە لەبەر چاوگرتنی جیاوازیی نێر و مێ.

مارکس تێبینی ئەوە دەکات کە لەگەڵ سەرهەڵدانی هارەهاری مەکینەکاندا ڕێگەدراوە بە ژنان و مناڵان بۆ ئەوەی کاربکەن سەرەڕای کەمتواناییان. لەڕاستیدا هەوڵدان بۆ ملکەچکردنی توانا و کارامەیی سرووشتیانەی ژنان وەکو هێزی کاری ئامادە بۆ سەرمایەداران، بۆ خۆی دەبێتە هۆکاری فشار لەسەر حەقدەستی کرێکارانی پیاو.

کەواتە بەپێی ئەم هاوکێشەیە ئەمە لە خۆیدا کێشەیە، بۆیە مارکس خۆی تەرخانکرد بۆ وەڵامدانەوە بەم پرسیارە کەوا چۆن بەشێک لە کرێکاران ژنن، بەڵکو دەبێت ئەو پرسیارە پێچەوانە بکرێتەوە، بۆچی زۆربەی ئەوانەی کاردەکەن لە هێزی کاری پیاوانن و جێگا و ڕێگای ژنان وەک هێزێکی فشار (بەشێوەیەکی گشتی لە کۆمەڵگەدا) قسەی لەسەر کراوە لە پەیوەند بە پیاوەوە.

مارکس واوەتر لە باسەکەی ڕۆیشتووە و هەندێ گریمانەی زیاترمان دەداتێ دەربارەی تواناو ڕۆڵی خواستە سرووشتییەکانی ژنان و پیاوان، و زیاتر لەسەر ئەو بنەمایە وەستاوە ئایدیای ڤکتۆریا: Victorian Idea[١] کە

[١] ڤیکتۆریا کاتی حوکمڕانی ڤکتۆریای شاژن بوو لە بەریتانیا، لە بەشی دووەمی سەدەی بیستەم، ئەو کاتە بەریتانیا بەهێزترین دەوڵەت بوو لە جیهاندا. بە کاتی ڤیکتۆریا ناسراوە بەبۆنەی شۆڕشی پیشەسازییەوەو دەستکەوتی گەورە و نیشانەی چاکسازیی گشتی لە وڵاتەکەدا.

پیاو بە نانهێنەری ماڵ دەزانێت، و ژنیش پشتبەستووە بە پیاو لە ڕووی مادییەوە بۆ بەخێوکردنی مناڵەکانی لە ماڵەوە وەک ئەوەی هەمیشە ئایدیای ڤیکتۆریایی کردوویەتی. بەهەمان شێوە ڕەخنەی هەبوو لەو مینتالێتییەی کە بەشێوەیەکی فراوان لە ناو کۆمەڵگەدا باو بوو و ئایدیای ڤیکتۆریاشی تێپەڕاندبوو کە کاری ژنانیان لە گەڵ پیاواندا بە نەشیاو دەزانی. بەڕۆشنی پێداگریی دەکرد لەسەر کاری پێکەوەیی ڕەگەزەکان بە تەمەنە جیاوازەکانەوە، چونکە سەرچاوەیەکە بۆ ڕزگاریی مرۆڤ، دیارە ڕزگاریی یەکجارەکی لە ژێر سایەی بۆرژوازییدا نایەتەدی، بەڵام دامەزراندنی ژنان لە ناوەندەکانی کاردا جێگا و ڕێگایەکی تر دەدات بە ژنان و دەبێتە هۆکاری چاکبوونی باری گوزەرانیان و پەیوەندیی نێوان هەردوو ڕەگەزەکە. (هەمان سەرچاوە، بەشی٩).

لەوانەیە ڕەنگدانەوەی جیاواز هەبێت لە چۆنیەتیی تایبەتمەندیی ژیانیان، وادەردەکەوێت کە ئەنگڵس ئامادەیی زیاتری تێدابووبێت وەک لە مارکس، لە نێوەندی مۆراڵی ڕۆژانەیدا دەیبینی ڕۆڵی پیاوان و ژنان لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە دامەزراو و ڕێکە. بە هەرحاڵ هەرهەموو پاڵنەرەکەی ئەنگڵس لە کتێبی (ڕەچەڵەکی خێزان و موڵکایەتیی تایبەت و دەوڵەتدا) بە پێی سێکس دابەش کراوە و بەکارهێنراوە بۆ باسکردن لەوەی بۆچی پیاو پەرەی بە موڵکایەتیی تایبەتی دا لە ئامرازی بەرهەمهێناندا. دوای ئەوەی پیاوان بە هیوای ئەوە بوون بە میراتی بایۆلۆژیی ناسراودا تێپەڕن. مافی دایک پێشێل کرا، مافی دایک لەسەر ئەوە ڕێکخراوە هاوسەرگیری لەگەڵ کەسێک بکات و بەزۆر ماڵی بکات و لە قەفەزی بخا: ئەوە دامەزراوێک بوو بەلای ئەنگڵسەوە. ڕووخانی جیهانی دنیای ژنان بوو.(ڕەچەڵەکی خێزان، بەشی ٢ لقی ٣).

ڕوانگە و دیدی مارکسی لەڕووی ئەگەری کارکردی کرێی هەقدەست بۆ ژنان بڵاوکرایەوە، نەک تەنها دامەزراویاندەکات لەسەر کار و لە بینینی ڕۆڵی یەکسان لەگەڵ پیاوان لە بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی دا. بەڵکو لە کاری ماڵەوەش ئازادیاندەکات. بەهەرحاڵ " بۆ هێنانی هەموو ڕەگەزی مێینە بۆ ناو کارگەی گشتی" لەسەر ئەوە بەندە کە موڵکداریێتیی تایبەت هەڵبوەشێنرێتەوە، هەروەها بۆ ئەمە " کە پەیوەندییەکانی خێزان لەسەر بنەمای موڵکداریێتیی تایبەتی دامەزراوە دەبێت هەڵبوەشێتەوە" (هەمان سەرچاوە. بەشی ٤).

بەو جۆرە مارکس و ئەنگڵس هەردووکیان وەکو دەبینرێن سەرقاڵ بوون بە تەفسیرکردنی ڕۆڵی جێندەرەوە، تەنانەت ئەگەر سەنترالێیش نەبووبێت.

زەمەنی ڤیکتۆریا ژمارەکی زۆر ئەدیب و بیرمەندی بەرهەمهێنا لەوانە (ڕۆبەرت براوننج، چارلز دکنز، ڕۆدیارد کبلنگ، جۆن ستیوارت میل ڕۆبەرت. لویس ستیفنسن، ئەلفرێد لورد تینیسۆن)

بەڵام بۆ بەئەنجامگەیاندنی ئەمە هەردووکیان گریمانەیەکی سرووشتخوازییان پێدا، لەوەش واوەتر دیدی ئەوان کەمێک سەنترالی دەدات بە تێکۆشانی ژنان. بەشێوەیەکیش کاری شۆڕشگێرانەی پرۆلیتاریا بە کاری پیاوان دەبینرا، هەروەهارزگاریی ژنان وەک کێشەیەکی بنەڕەتی سەیر نەدەکرا و پەیوەستکرابوو بە سیستەمی سەرمایەدارییەوە، لەگەڵ هاتنی سۆسیالیزمدا ئەو پرسە کۆتایی پێدێت.

بێبڵ، لینین، زتکین، ترۆتسکی کاری زۆرتریان لەو بارەوە کرد و چوارچێوەیەکی سیاسییان بۆ دارشت، وەکو داخوازییەک داوای مافی موڵکدارێتیی بۆ ژنانی خاوەن مێرد، ڕێگرتن لە بەکارهێنانی توندوتیژیی بەرامبەریان، مافی جیابوونەوە، بەڵام لەناو هەمان سەرەتاییترین چوارچێوەی پرسی ژندا مانەوە، پرسی مانەوەی ژن لەو چینانەدا لاوەکی بوو.

زیندووکردنەوەی فیمینیزم لە ١٩٦٠، بە شێوەیەکی سەرەتایی گرنگیی جێندەری نوێکردەوە، فیمینیزمی مارکسی خۆی جیاکردەوە لە جۆرەکانی تری فیمینیزم بە پێداگرتن لەسەر ئەوەی کە بەشەکانی جێندەر دەبێت لە چوارچێوەی ماتریالیزمدا تەفسیربکرێت، چونکە تاکو ئێستا لە چوار چێوەی پەیوەندییەکانی سەرمایەدارییدا باسی لێوە کراوە. بۆیە دەبێت وەکو سەرخان-Superstructure- مامەڵەی لەگەڵدابکرێت.

لەگەڵ ڕۆڵی ژن و پیاو لە خێزاندا و جیاکاریی ڕەگەزییش، لە دانی کرێی کرێکار، هەردووکیان وەکو کارکردی لاوەکیی ئایدیۆلۆژیی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری: Capitalist Production Relations. دەبینرێت.

لەناو خێزاندا، دیبەیتی ناوخۆی کرێکاری:Domestic Labour Debateهەوڵێک بوو بۆ جووڵە بۆ ئەودیوی ئەم پرسە و دیاریکردن و تەفسیرکردنی بەشەکانی جێندەر لەسەر بنەمایەکی مادی، ئەممەش لەگەڵ پەیوەندییەکانی کاری کرێکاری ماڵەوە ئەنجامدرا، هەروەها پێگەی ژنانی دەرخست لە چوونە ناو پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانەوە، بەهەرحاڵ لەکاتێکدا کە دیبەیتەکە لە نیشاندانی ئەوەی کە خێزان لایەک بوو لە بەرهەمهێنانی مادی، لە پێشخستنی هەر شیکارکردنێک سەرنەکەوتوو بوو. بە تەنها کرابوو بۆ کۆنسێپتی مارکسی کە هەیە و لەودایە.

دانی کرێ بە کرێکاری ژنی هاوسەر دار کە بەلای سەرمایەدارییەوە وەک سوپای یەدەگ سەیردەکران بەتایبەت لەو کاتانەی کە کرێکاری پیاو کەم دەبوو، یان وەک فشارێک بۆ ڕاگرتنی کرێی کرێکاران لە خوارەوە. دەکرێت ژنان بەم شێوەیە کاربکەن، کرێی کەم و کاری کاتی، کەواتە بەشێوەیەکی گشتی پشتیان بە کرێکەیان نەدەبەست. لەگەڵ ئەوەشدا سەرباری جەنگی جیهانیی دووەم و جێگۆڕکێی تاکەکان لە ڕێژە:rates.

ژنانی خاوەن هاوسەر لەهێزی کاردا ئەگەری ئەوەیان بۆ نەمایەوە لەجیاتیی پیاو بەکاربهێنرێن و پاشان فڕێ بدرێنە ناو بێکەڵکییەوە. (کۆنسێپتی مارکسی بۆ شیکارکردنی جیاوازی جەندەری لەکاردا (١٩٧٩ برۆگڵ)).

بۆچوونەکانی تر هەوڵی فراوانکردنەوەی پەیوەندییە سێکسواڵێتیەکانیاندا، ئەوەش بە مەبەستی دۆزینەوەی ڕەگی مێژوویی چەوسانەوەی ژنان لە پێش شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەدارییەوە هەبووە. بۆیە بەگشتی (١٩٧٤ مچڵ) بۆئەوەی لەچەوسانەوەی ژن تێبگات پشتی بە میتۆدی دەروونشیکاریی مارکس بەست، چەمکی "باوکسالاریی" بەکارهێنا بۆناساندن و بردنی توخمی نامێژوویی بۆ ئەوەی بەپێی مێژوو باسبکرێت. ساڵی ١٩٧٥ڕۆبن پێشنیاریکرد جێندەر بە شێوەیەکی سیستەماتیک بڕوانێتە پیاوسالاری لەلایەن لێکچوونی بەشێک بەو ڕێگەیەی کە دەبینرێت وەکو شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری. (ئایزنشتاین ١٩٧٩) ناوینا کۆمەڵگەی هاوچەرخ:society contemporary called، سەرمایەداریی باوکسالاری: "capitalist patriarchy" "هارتمان ١٩٧٩ " باسی پەیوەندیی باوکسالاری و سەرمایە دەکات. دیبەیتێکی فراوان کرا دەربارەی ئەوەی کە چۆن پەیوەندیی نێوان سەرخان و ژێرخان دەبێت تیۆری بکرێتەوە(ئایزنستاین ١٩٧٩، سەرجنت ١٩٨١). فیمینیزمی مارکسی ئەو کاتە زیاتر وەکو ڕەخنەگرێکی سەرەتایی بوو، و بە کەمترین شێوە خۆی دەبینیەوە لە پرسێکی دیاریکراودا لەسەر تیۆری مارکسی بڕوات. درێژ کردنەوەی مارکسیزمی تەقلیدی بەشێوەیەکی تایبەت ماتریالیزم، پێی لەسەر ئەوە داگرت کە هەموو شتێک بە پەیوەندییەکانی جێندەریشەوە دەبێت لەسەر بنەماکانی پەیوەندیی کار و سەرمایە لێکدانەوەی بۆ بکرێت.

(١٩٨١ بێررت) پێداگریی لەسەر ئەوە دەکرد کەوا پرۆسەی چەوسانەوەی ژنان بە مسۆگەری بەشێکە لە سەرمایەداری و جیاناکرێتەوە، و پێویستە وەکو مێژوویەکی چاوەڕوانکراو تەماشای بکرێت. نەک هیچ ناوەڕۆکێکی تر، ئەمە پێویستییەکانی کار و سەرمایەیە. لەو کاتەوەی زۆر فیمینیستی مارکسی بەتایبەت ئەوانەی کە پێشتر لەناو چوارچێوەی ئالتۆسیرییدان[2] کاریانکردووە. هەروەها کەوتبوونە ژێر کاریگەریی بونیادگەری و دوورکەوتنەوەیان لە مارکسیزم و

[2] ئالتۆسیر ئەندام بوو سەرەڕای ئەوەی هەندێ جار بە توندی ڕەخنەی لە پارتی کۆمۆنیستی فەرەنسی هەبوو بۆ ماوەیەکی زۆر ، بیانوی بۆ دەهێنایەوە دژ بەو هەڕەشانەی کە دەیبینی لە ڕووبەڕووبوونەوەی تیۆری مارکسی.

ڕەتکردنەوەی هەوڵەکانی پێشتریان بۆ تەفسیرکردنی جێندەر و دابەشکردن و چەوسانەوەی ژنان و کاری ماڵ. ئەم تێڕوانینەشیان بەوە پاساو دەدایەوە کە دەکرێت مارکسیزم لەلایەن فیمینیستەکانەوە کورتبکرێتەوە بۆ جێندەر و زۆرتر لەو چوار چێوەیەدا بگونجێنرێت لەجیاتیی ئەوەی هەوڵی جدیتر بدرێت بۆ دەستنیشانکردنی ئەو پرسە.. هەرچۆنێک بێت لەکاتێکدا ئەم ڕەخنەیە لەوانەیە هەندێ شەرعیەتی هەبێت. مانای ئەوە نییە پرسی ژن بەردەوام نابێت. لەجیاتیی ئەوەی وەکو دۆڕان تەماشابکرێت. چارەسەرکردنی ئەم بابەتە بە شێوەی یەکجارەکی تاکو ئێستاش بۆ مارکسیزم گرنگە.

- سەرچاوە:

فەرهەنگی کۆنسێپتی مارکسی- چاپی دووەم- بەسەرپەرشتی تۆم بۆتمۆر
لۆرەنس هەرس- ڤکتۆر گۆردن کیرنەن - ڕەڵف میڵباند
لاپەڕە ٢١٤، ٢١٥، ٢١٦
https://gruppegrundrisse.files.wordpress.com/2012/06/bottomore-a-dictionary-of-